

GEOGRAFIJA ZEMLJISTA

Izvod od materijala pripremljenih od
strane Milutina Ljesevica

Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore

GEOGRAFIJA – Osnovne – 4

GEOGRAFIJA ZEMLJISTA

Semestar, 4, ECTS, 4, Status, Obavezan, Fond, 3+1+0

Pod geografijom zemljišta podrazumijeva se

sklop fizičkogeografskih činilaca

nastanka i modifikovanja zemljišta

na Zemljinoj površini.

To se odražava na njihova svojstva,
ali i na raspored u prostoru
u okviru geoprostor nog mozaika
elemenata geografske sredine

Zemljište je posebna sfera u kojoj se
susreću putevi živog i neživog,
stupajući u neraskidive odnose
obrazujući

minerogeno-organogeni kompleks.

pedosfera

Regionalni i predeoni raspored zemljišnih jedinica
rezultat i dugotrajnih antropogeografskih elemenata,
Zemljište je veoma rasprostranjeno u prirodi.

Ima ga tamo gdje se susreću biosfera, litosfera, vazduh i voda. Svaka lokacija na Zemlji je raznolika upravo zbog raznolikosti tog susreta.

U nekim oblastima zemljište dostiže dubinu nekoliko metara, nekim samo nekoliko santimetara. Zemljišta se ne formiraju samo na kopnu već i pod vodom, pa ih sa tog stanovišta dijelimo na sub akvalna i subaeralna.

Osnovne zakonitosti i principi geografije zemljišta

postanak i rasprostranjenja zemljišta

u geografskom prostoru.

interpretacija karata zemljišnog pokrivača

objašnjenje njegovog savremenog stanja

Princip zonalnosti zemljišta je prvi princip

koji je ustanovljen pri proučavanju ovog segmenta biosfere.

On je dominantan determinišući faktor.

Time je na prvo mjesto među pedogenetskim faktorima stavljena zonalnost klime.

To je dalje prouzrokovalo zonalnost vegetacije koja se direktno odražava na tip i vrstu zemljišta.

Pokazalo se da je vegetacija dominantan pedogenetski faktor čija pedogenetska uloga počinje od momenta naseljavanja biljaka na stijensku podlogu. Biogeografija a posebno fitogeografija su određene klimatskim faktorima.

Tab. 1. Zemljišno-geohemijske formacije kopna (Kovda 1973)

zemljišno geohemijske formacije	tipični minerali	pH	karakter humusa	sorpcioni procesi	katjonska razmena u mgekv/100 g zemljišta	molekulski odnos $\text{SiO}_2:\text{Al}_2\text{O}_3$ u glinovitoj frakciji
Kisjela alitna zemljišta	bemit, gipsit, diaspor	3-4	fulvatni	anjonska	2-5	0,1-2
Kisjela alitno- kaolinitna zemljišta	kaolinit, gipsit, getit	3-4			2-5	2-3
Kisjela kaolinitna zemljišta	kaolinit, gipsit, hidroliskun	3-4		anjonska i katjonska	5-10	2-3
Kisjela sialitska zemljišta	hidroliskun, kaolinit, vermikulit, hidrogetit, getit, montmorilonit	3-5	fulvatni, fulvatno- humatni	katjonska	10-15	3

Tab. 1. Zemljišno-geohemijske formacije kopna (Kovda 1973)

zemljišno geohemijske formacije	tipični minerali	pH	karakter humusa	sorpcioni proces	katjonska razmena u mgekV/100 g zemljišta	molekulski odnos $\text{SiO}_2:\text{Al}_2\text{O}_3$ u glinovitoj frakciji
Neutralna i slabo bazna sialitna	paligorskit, hlorit, hidroliskun, monmorilonit, kalcit, gips	6-8	fulvatno- humatni, humatni		20-40	3
Neutralna i slabo bazna monmorilonit ska	monmorilonit, mešani slojni minerali, kalcit, gips	6-8	humatni	katjonska	40-60	3
Bazna i zaslanjena	monmorilonit, kalcit, hidroliskun, paligorskit, gips, polu hidrit, halit, mirabilit, tenardi	8-10	fulvatni, humatni		20-60	3
Vulkanska zemljišta na pepelu i tufu	pikrit, alofanoidi, primarni minerali	3-5	fulvatni, humatni		30-50	1-3

Geoprostorne strukture zemljišnog pokrivača

Tokom istorije pedologije predstave o strukturi zemljišnog pokrivača svijeta su se suštinski mijenjale u saglasnosti sa pojavom novih materijala i pedoloških karata. Ranije i savremene predstave mogu se postaviti u pet osnovnih hipoteza.

Zonalna struktura zemljišnog pokrivača na kopnu je pokazana na brojnim pedološkim kartama svijeta. Autori tih karata i odgovarajuće hipoteze o građi zemljišnog pokrivača polaze od toga da je glavni zakon geografije zemljišta *zakon širinske klimatogene zonalnosti zemljišta*. To što na kasnijim kartama zemljišne zone nemaju potpuno pravilne širinske obrise zbog konfiguracije kontinenata i osobenosti njihove orografije ne mijenja principijelnu sliku zemljišnog pokrivača svijeta. Klimatska zona → zemljišna zona je glavni sadržaj ove hipoteze. Kako smo vidjeli u dijelu o zakonitostima geografije zemljišta, širinska klimatska zonalnost zemljišta ima mjesto na Zemljinoj površini, ali ta zakonomernost ne može biti prihvaćena kao jedina niti određujuća u geografskom rasporedu zemljišta.

Zonalno-facijalna struktura zemljišnog pokrivača podrazumijeva da je širinska zonalnost zemljišta dopunjena provincijalnošću ili facijalnošću u saglasnosti sa prostornim meridijanskim varijacijama u okviru širinskih klimatskih pojaseva i zona. U principu ovom postavkom zonalna struktura je bolje detaljisana. Prema toj postavci dobijena je sljedeća šema mega i makrostrukture zemljišnog pokrivača:

Zemljišno-bioklimatska zona Zemljišno-bioklimatska oblast	
Za ravničarske teritorije: zemljišna zona zemljišna podzona zemljišna provincija zemljišni rejon zemljišni predio	Za planinska područja: planinska zemljišna provincija zemljišna planinska zona zemljišni planinski rejon planinski zemljišni predio

Na najvišim taksonomskim nivoima (do zemljišnog rejona) jedinstveni kao kriterijum objedinjavanja tipova zemljišta u više strukturne jedinice služi klima.

Mozaična struktura zemljišnog pokrivača prikazana je na skoro svim pedološkim kartama. Među njima kad je u pitanju svijet najdetaljnija je karta FAO/UNESCO jer je faktički najbolje obezbijedena kartografskim materijalima.

Hipoteza o mozaičnoj strukturi zemljišta može u izvjesnom stepenu biti teorijski opravdana ako bude uzeto u obzir mnoštvo i istovremenost dejstva osnovnih zakona geografije zemljišta (zonalnost, geohemijska povezanost, divergencija